

DENİZ İŞ KANUNU KAPSAMINDAKİ İŞLER VE GEMİ ADAMLARI

1. GİRİŞ

854 sayılı Deniz İş Kanunu denizlerde, göllerde ve akarsularda Türk Bayrağını taşıyan ve yüz ve daha yukarı grostonilatoluk gemilerde bir hizmet akdi ile çalışan gemi adamları ve bunların işverenleri hakkında uygulanır.

Aynı işverene ait gemilerin grostonilatoları toplamı 100 veya daha fazla olduğu veyahut işverenin çalıştırdığı gemi adamı sayısı 5 veya daha fazla bulunduğu takdirde yine Deniz İş Kanunu hükümleri uygulanır.

Deniz Taşıma işlerinde çalışanlar hakkında kural olarak 854 sayılı Deniz İş Kanunu hükümleri uygulanır.

4857 sayılı İş Kanunu'nun kapsam başlıklı 4 üncü maddesi ise hangi işlerin bu kanun kapsamı dışında bırakıldığını göstermiş ve **854 sayılı Kanun'un kapsamına giren, denizlerde, göllerde ve nehirlerde (insan, hayvan, eşya) taşıma işlerini kural olarak 4857 sayılı Kanun'un kapsamı dışında bırakmıştır.** Dolayısıyla deniz taşıma işlerinde çalışanlar hakkında kural olarak Deniz İş Kanunu hükümleri uygulanacaktır.

Deniz taşımacılığı, bir kıyıdan diğer kıyıya veya bir limandan başka bir limana denizlerde deniz ulaşım araçlarıyla yapılan insan, hayvan ve eşya taşımacılığıdır.¹

Deniz taşıma işlerinin 4857 sayılı İş Kanunu kapsamına alınmamasının gerekçesi, bu işlerin özellikleri nedeniyle özel bir çalışma düzenini gerektirmesi ve bunlara İş Kanunu'ndaki birçok hükmün uygulanmasının mümkün bulunmamasıdır.

Bütün deniz taşıma işleri 4857 sayılı İş Kanunu kapsamı dışına çıkarılmamış, kıyılarda veya liman ve iskelelerde gemilerden karaya veya karadan gemilere yapılan yükleme ve boşaltma işleri 4857 sayılı Kanun'un uygulama alanına alınmıştır. Aynı şekilde denizlerde çalışan su ürünleri üreticileri ile ilgili işlerde İş Kanunu'nun hükümlerine tâbi kılınmıştır.

Deniz İş Kanunu'na göre gemi adamı, bir hizmet akdine dayanarak gemide çalışan kaptan, zabıt ve tayfalarla diğer kimselerdir.

Tek başına gemi adamı olmak Deniz İş Kanunu kapsamına girmek için yeterli değildir.

¹ H.Mollamahmutoğlu, M.Astarlı, İş Hukuku, Lykeion Yayıncılık, Ankara 2022, sayfa 291

Gemi adamı, çalıştığı geminin Türk uyruklu olması (Türk Bayrağı Taşınması), geminin toplam grostonilatusunun 100 ya da daha fazla olması veya aynı işverene ait gemilerin grostonilatoları toplamının 100 veya daha fazla olması veyahut işverenin çalıştırdığı gemi adamı sayısının 5 veya daha fazla olması halinde 854 sayılı Deniz İş Kanunu hükümlerine tabi olacaktır.

2. DENİZ İŞ KANUNU'NUN KAPSAMI

854 sayılı Deniz İş Kanunu'nun 1 inci maddesi uyarınca; "Deniz İş Kanunu denizlerde, göllerde ve akarsularda Türk Bayrağını taşıyan ve yüz ve daha yukarı grostonilatoluk gemilerde bir hizmet akdi ile çalışan gemi adamları ve bunların işverenleri hakkında uygulanır.

Aynı işverene ait gemilerin grostonilatoları toplamı 100 veya daha fazla olduğu veyahut işverenin çalıştırdığı gemi adamı sayısı 5 veya daha fazla bulunduğu takdirde yukarıdaki bent hükümleri uygulanır.

Deniz İş Kanunu'nun uygulanmasında; sandal, mavna, şat, salapurya gibi olanlar da (gemi) sayılır.

"Cumhurbaşkanı", ekonomik ve sosyal gerekler bakımından bu kanun hükümlerini yukarıdaki bentlerin kapsamı dışında kalan gemilerle gemi adamlarına ve bunların işverenlerine kısmen veya tamamen teşmile yetkilidir.

Yukarıdaki bentlerde yazılı gemilerin Deniz İş Kanunu kapsamına alınmaları sebebiyle yapılabilecek itirazlar Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından incelenerek karara bağlanır. Bu itirazlar kanunun uygulanmasını durduramaz.

854 sayılı Deniz İş Kanunu'nun 1 inci maddesinin birinci fıkrasında, Deniz İş Kanunu'nun uygulama alanını belirlenmiş ve denizlerde, göllerde, akarsularda Türk bayrağını taşıyan ve yüz ve daha yukarı grostonilatoluk gemilerde iş sözleşmesiyle çalışan gemi adamları ve bunların işverenleri hakkında bu Kanun'un uygulanacağı belirtilmiştir.

Ayrıca maddenin 2 nci fıkrasında ise gemi belirtilen tonajda olmasa da aynı işverene ait gemilerin grostonilatolarının toplamı yüz veya daha fazla olduğunda ya da işverenin çalıştırdığı gemi adamı sayısı beş veya daha fazla bulunduğu takdirde geminin yine 854 sayılı Deniz İş Kanunu kapsamına gireceği hükme bağlanmıştır.

Gemi yabancı ülke bayrağı taşıyor veya gemi Türk bayraklı olsa bile yüz grostanilatoluk değil ise bu gemide çalışanlar hakkında Deniz İş Kanunu hükümleri uygulanmayacaktır.

Deniz İş Kanunu'nun 4 üncü maddesi uyarınca, Deniz İş Kanunu hükümleri mütekabiliyet esaslarına göre Türk gemi adamlarına aynı mahiyette haklar tanıyan devletlerin uyruğunda olup kanunun kapsamına giren gemilerde çalışan yabancı gemi adamlarına da uygulanır.

Öte yandan 04.07.2008 tarihli ve 30468 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 698 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'ye kadar Bakanlar Kuruluna, sonrasında ise Cumhurbaşkanına ekonomik ve sosyal koşullar gerekli kılıyorsa kapsam dışında bulunan gemileri kanunun uygulama alanına alma yetkisi verilmiştir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun kararı uyarınca, 854 sayılı Deniz İş Kanunu'nun 27 nci maddesinde 26 ncı maddede belirtilen iş süresine ilişkin hükümlere tâbi olmayanlar arasında "asli görevleri can, mal ve gemi kurtarma olan kurtarma gemilerinde çalışan gemi adamlarının" belirtilmiş olması yine 36 ncı maddesinde ikamet yerleri ve işe hakkında uygulanacak yönetmeliğin römorkörler hakkında uygulanmayacağı belirtilmiş olması dikkate alındığında Kanun'un bu şekilde bazı maddeler için istisna tuttuğu **römorkaj, kurtarma-yardım gibi işleri yapan gemiler ile bu işleri yapan gemi adamlarının da 854 sayılı Kanun'a tabidir.**²

Yine YHGK'nın yeni içtihatı uyarınca, ticaret amacı güdülmeyen özel yat veya kotra gibi gemiler deniz araçlarının da Deniz İş Kanunu'nun kapsamında sayılması gerekmektedir. Bundan başka spora, eğitim ve öğretime tahsis edilen gemilere de 854 sayılı Deniz İş Kanunu hükümleri uygulanacaktır.³

3. DENİZ İŞ KANUNU UYARINCA GEMİADAMI, KAPTAN, İŞVEREN VE İŞVEREN VEKİLİNİN TANIMI

854 sayılı Deniz İş Kanunu'nun 2 nci maddesi uyarınca;

"Deniz İş Kanunu'nun uygulanmasında,

a) Gemi sahibine veya kendisinin olmayan bir gemiyi kendi adına ve hesabına işleten kimseye "işveren" denir.

b) Bir hizmet akdine dayanılarak gemide çalışan kaptan, zabıt ve tayfalarla diğer kimselere "gemi adamı" denir.

c) Gemiyi sevk ve idare eden kimseye veya zorunlu sebeplerle görevi başında bulunmaması halinde ona vekâlet eden kimseye "kaptan" denir.

ç) Kaptan veya işveren adına ve hesabına harekete yetkili olan kimseye "işveren vekili" denir.

İşveren vekilinin bu sıfatlarla gemi adamlarına karşı muamele ve taahhütlerinden doğrudan doğruya işveren sorumludur."

² YHGK.E.2022/9-667,K.2023/148,T.01.03.2023

³ YHGK.E.2022/9-667,K.2023/148,T.01.03.2023 (Ünal Narmanlıoğlu, Beta Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 5.Bası,2014, s.94.)

Deniz iş sözleşmesi bakımından gemi adamının genel bir tanımı yapılacak olursa; hangi meslek ve unvana sahip olursa olsun bir işverene (gemi sahibi veya işletenine) iş sözleşmesiyle bağlı olarak, onun emir ve talimatları altında bir ücret karşılığında çalışan kimseye, gemi adamı denir.⁴

Gemi adamının mutlaka geminin işletilmesi veya teknik sevk ve idaresinde yer alması da şart değildir. Geminin sevk ve idaresinde görev alan gemi adamlarına mürettebat denilmektedir.

Kaptan, gemi zabitleri ve yardımcıları, tayfalar ve yardımcı hizmet personelleri gemi mürettebatını oluşturan asıl gemi adamlarıdır.

Aşçı, garson, doktor ve hemşire gibi gemide çalışan diğer kimseler ise mürettebat niteliği taşımayan gemi adamlarıdır. Bu kimselere gemi adamı sıfatı kazandıran husus iş sözleşmesi ile gemide istihdam edilmiş olmalarıdır.

Gemi adamları güverte, makine ve yardımcı sınıf olmak üzere üç gruba ayrılır. Bu gruplar kendi içinde hiyerarşik bir yapıya sahiptir. Gemi, kaptan tarafından sevk ve idare edilir. Güverte bölümünün başında birinci zabıt, makine bölümünün başında başmühendis/baş makinist bulunur. Bu bölüm amirleri de kaptana bağlıdır. Öte yandan gemi adamları yaptıkları işler, gördükleri hizmetler ve yeterliliklerine göre gemi cüzdanı ile yeterlilik belgesine sahiptirler.⁵

Salt gemi adamı olmak Deniz İş Kanunu kapsamında olmayı gerektirmez. Gemi adamı olma koşulu yanında 854 sayılı Deniz İş Kanunu'nun 1 inci maddesi kapsamında işleten veya gemi sahibi olan işverene ait bir gemi işyerinde ve deniz taşıma işinde çalışılması gerekir.⁶

4. UYUŞMAZLIKLARDA YETKİLİ MAHKEME

Deniz İş Kanunu'nun 46 ncı maddesi uyarınca, "Deniz İş Kanunu kapsamına giren gemi adamlarıyla bunların işveren veya işveren vekilleri arasında bu kanundan veya hizmet akdinden doğan davalar hakkında, 5521 sayılı kanun hükümleri uygulanır. Hizmet akdinde ayrıca bir hüküm yoksa dava, geminin bağlama limanında iş davalarını bakmaya yetkili mahkemede görülür."

5. SONUÇ

854 sayılı Deniz İş Kanunu denizlerde, göllerde ve akarsularda Türk Bayrağını taşıyan ve yüz ve daha yukarı grostonilatoluk gemilerde bir hizmet akdi ile çalışan gemi adamları ve bunların işverenleri hakkında uygulanır.

Aynı işverene ait gemilerin grostonilatoları toplamı 100 veya daha fazla olduğu veyahut işverenin çalıştırdığı gemi adamı sayısı 5 veya daha fazla bulunduğu takdirde yine Deniz İş Kanunu hükümleri uygulanır.

⁴YHGK.E.2022/9-667,K.2023/148,T.01.03.2023 ((Mehmet Nusret Bedük, Deniz İş Sözleşmesi, Bursa,2012 s.8-9)

⁵ YHGK.E.2022/9-667,K.2023/148,T.01.03.2023

⁶ YHGK.E.2022/9-667,K.2023/148,T.01.03.2023

Deniz taşıma işlerinde çalışanlar hakkında kural olarak 854 sayılı Deniz İş Kanunu hükümleri uygulanacaktır. Deniz taşıma işi açısından taşımanın insan, hayvan veya mal taşımaya yönelik olduğunun bir önemi bulunmamaktadır.

Bütün deniz taşıma işleri 4857 sayılı İş Kanunu kapsamı dışına çıkarılmamıştır.

Kıyılarda veya liman ve iskelelerde gemilerden karaya veya karadan gemilere yapılan yükleme ve boşaltma işleri 4857 sayılı Kanun'un uygulama alanına alınmıştır.

Aynı şekilde denizlerde çalışan su ürünleri üreticileri ile ilgili işler de İş Kanunu'nun hükümlerine tâbi kılınmıştır.

Deniz İş Kanunu kapsamına giren gemi adamları ise Deniz İş Kanunu'nun 2/B maddesinde belirtildiği şekilde; bir hizmet akdine dayanarak gemide çalışan kaptan, zabıt ve tayfalarla diğer kimselerdir.

Kaptan, gemi zabıtları ve yardımcıları, tayfalar ve yardımcı hizmet personelleri gemi mürettebatını oluşturan asıl gemi adamlarıdır.

Yasal düzenlemede ismen sayılmayan; süvari, çarkçı, makinist, telsizci, gemi doktoru, aşçı, aşçı yardımcısı ve lostrono gibi gemi çalışanları da gemi adamlarıdır.

Tek başına gemi adamı olmak Deniz İş Kanunu kapsamında olmak için yeterli değildir.

Gemi adamı, çalıştığı geminin Türk bayrağı taşıması, geminin toplam grostonilatusunun 100 ya da daha fazla olması veya aynı işverene ait gemilerin grostonilatoları toplamının 100 veya daha fazla olması veyahut işverenin çalıştırdığı gemi adamı sayısının 5 veya daha fazla olması halinde 854 sayılı Deniz İş Kanunu hükümlerine tabi olacaktır.

BARIŞ ERDEM DANIŞMANLIK İŞ HUKUKU EKİBİ

